

ПУХИРНИК СЕРЕДНІЙ

Utricularia intermedia Hayne

Родина Пухирникові — Lentibulariaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Рідкісна водна комахоїдна рослина, яка скорочує своє поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні

Арктика, Європа (Скандинавія, Середня та Атлантична), Кавказ, Зх. та Сх. Сибір, Далекий Схід, Середня Азія (Тянь-Шань), Середземномор'я, Японія, Китай, Пн. Америка. В Україні — лісова зона, переважно Полісся — спорадично, Лісостеп — зрідка. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См, Хм, Вн, Чк, Хр.

Чисельність та структура популяцій

Утворює невеликі популяції, зростає куртинами, добре помітними під час квітання. Місцезнаходження в лісостеповій та степовій зоні потребують підтвердження.

Причини зміни чисельності

Меліоративні роботи, осушення прилеглих до водойм територій, забруднення води та коливання її рівня.

Умови місцезростання

Індикатор оліго- та мезотрофних, замкнених, водойм та боліт із постійним рівнем води, мулувато-торфовими та торфовими донними відкладами. Зростає у старицях та канавах на глибині 10–150 см. Характер-

ний вид угруповань асоціації *Utricularietum intermedio-minoris*, а також *Sphagno-Utricularietum intermediae*. Діагностичний вид союзу *Sphagno-Utricularion*. Гідрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Плейстофіт. Комахоїдна рослина з двома типами вегетативних гонів. Одні з них несуть зелені листки, їх долі із щетиноподібним вістрям, інші — безколірні, із пухирцями, що відкриваються всередину і вловлюють дрібних водних безхребетних тварин. Суцвіття китиця, виступає над поверхнею води, із 2–6 квітів 12–15 мм завдовжки, на квітності 10–20 см заввишки. Віночок двогубий, світло-жовтий із червоними смужками. Нижня губа плоска, тупа, шпорець цілінд-

ричний. Плід куляста коробочка. Цвіте в червні–серпні. Плодоносить у вересні. Розмножується насінням та вегетативно (зимуючими бруньками туріонами).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють у Поліському, Рівненському, «Черемському» ПЗ, Шацькому та «Прип'ять-Стохід» НПП. Заборонено порушення умов місцезростання, розчищення водойм, їх осушення.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Андрієнко, Попович, Шеляг-Сосонко, 1986; Макрофиты-индикаторы изменений природной среды, 1993.

Автор: Т.Л. Андрієнко
Фото: О.О. Орлов, О.А. Жигаленко (вставки)

ПУХИРНИК МАЛИЙ

Utricularia minor L.

Родина Пухирникові — Lentibulariaceae

Природоохоронний статус виду

Вразливий.

Наукове значення

Рідкісна водна комахоїдна рослина, яка скорочує своє поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні

Арктика, Європа (Скандинавія, Середня та Атлантична), Кавказ, Зх. та Сх. Сибір, Дальній Схід, Середня Азія, Гімалаї, Японія, Китай, Пн. Америка. В Україні — лісова зона (переважно Полісся) та Лісостеп — зрідка, Степ — дуже рідко, по долинах великих річок. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, Хм, Вн, Чк, Кд, Пл, Хр, Лг.

Чисельність та структура популяцій

Популяції нечисленні та невеликі за розміром, утворюють у водоймах неширокі смуги і плями, добре помітні під час квітання. Місцезнаходження в лісостеповій та степовій зоні потребують підтвердження.

Причини зміни чисельності

Коливання рівня води, забруднення водойм, меліорація навколишніх територій.

Умови місцезростання

Піонерний вид прісноводних замкнених та малопроточних ацидофільних водойм із мулуватопіщаними та мулуватоторфовими донними відкладами, в озерах, старицях, на обводнених торфовищах на глибині 5–100 см. При коливанні рівня води життєвість видів знижується. Характерний вид угруповань кл. *Utricularietea intermedio-*

minoris. Діагностичний вид союзу *Sphagnoutricularion*. Гідрофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гелофіт. Рослина плаває у воді або лежить на прибережному мулі; стебла 5–15 см завдовжки. Кореневища редуковані. Листки чергові, розсічені на вузьколінійні долі, всі однакові за будовою і можуть нести ловчі пухирці 1–1,5 мм в діаметрі. Пухирці мають клапани, які відкриваються всередину і уловлюють дрібних водних безхребетних тварин. Суцвіття китиця з 2–6 квіток на квітконосі 5–15 см заввишки, що виступає над поверхнею води. Віночок 7–12 мм завдовжки, світло-жовтий з червоними смужками, із короткою трубкою та двогубим від-

гином. Шпорка коротка, нижня губа віночка видовжена. Плід багатонасінна коробочка. Цвіте в липні–серпні, плодоносить у вересні. Розмножується зрідка насінням, частіше — вегетативно (туріонами та частинами рослини).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняють в Поліському, Рівненському та Черемському ПЗ, Шацькому НПП, Надслучанському (Рівненська обл.) та Нижньоворсклянському (Полтавська обл.) РЛП. Заборонено порушення умов місцезростань, розчищення дна водойм, їх осушення.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, торфотвірне.

Основні джерела інформації

Андрієнко, Попович, Шеляг-Сосонко, 1986; Байрак, Стецюк, 2005; Макрофіты-индикаторы изменений природной среды, 1993; Орлов, 2005.

Автор: Т.Л. Андрієнко

Фото: О.А. Жигаленко, Я.П. Дідух (вставка)

АРМЕРІЯ ПОКУТСЬКА

Armeria pocutica Pawł. (*A. elongata* auct. non (Hoffm.) W.D.J.Koch., *A. maritima* (Mill.) Willd. subsp. *elongata* auct. non (Hoffm.) Bonnier, *A. vulgaris* auct. non Willd.)

Родина Кермекові — Plumbaginaceae

Природоохоронний статус виду
Зниклий.

Наукове значення
Вузьколокальний сх.-карпатський ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Сх. Карпати: басейн р. Чорний Черемош; Мармарош (у Румунії). Адм. регіон: Ів.

Чисельність та структура популяцій
Невідомі. Єдиний локалітет, відомий як *locus classicus* цього виду, був знайдений Б. Павловським 12.07.1935 р. біля с. Топільче у Верховинському р-ні Івано-Франківської обл. вище впадіння р. Дземброня до Чорного Черемошу. Пошуки виду різними дослідниками в цьому локалітеті протягом останніх 30 років лишаються безрезультатними. Імовірно, що вид зник. Численні гербарні зразки з цього оселища зберігаються в гербаріях Кракова (Польща) — KRA, KRAM, у гербаріях України зразки виду відсутні.

Причини зміни чисельності
Можливо, негативне значення мало порушення режиму стоку Чорного Черемошу в результаті вирубування лісів, випасання худоби, викошування, що призвело до повені та руйнування ділянок з алювіальними наносами.

Умови місцезростання
Вологі різнотравні луки лісового поясу на

багатих ґрунтах, угруповання кл. *Molinio-Arrhenatheretea*, можливо, також, прибережні алювіальні наноси з ценотично несформованими угрупованнями. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна, щільнодернинна рослина. Зовнішні листки широко лінійні, або ланцетно-лінійні, до основи звужені, 1,5–3,5 мм завширшки, з 3–5 жилками; внутрішні вузьколінійні, 0,5–1 мм завширшки, 3-жилкові. Усі листки більш-менш рівні за довжиною, видовжені (до 18 см), їхні краї розсіяно дрібно-війчасті, решта поверхні гола, верхівка тупа або гострувата. Стрілки 30–50 см заввишки, голі. Піхва під головкою частково охоплює її верхівку. Головка разом з віночками 2–3 см

завширшки. Обгорткові листки темно-бурі або червонувато-темно-бурі, зовнішні на верхівці видовжено тупуваті або гострувато звужені, внутрішні мають округлу або всічено довгасту верхівку. Чашечка 6–7,8 мм завдовжки, 10-рядно (по ребрах) опушена, між ребрами гола, зубці широкотрикутні, різко стягнуті в довгуваті ості. Віночок блідо-рожевий. Цвіте в липні–серпні, плодоносить у серпні–вересні.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Включений до Європейського червоного списку. Необхідно виявити місцезнаходження виду й створити резервати. У разі віднайдення природних популяцій необхідно забезпечити культивування в ботанічних садах.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Флора Восточной Европы, 1996; B.Pawłowski, 1962; Sanda, Biță-Nicolae, Barabaș, 2003.

Автори: О.О. Кагало, Н.М. Сичак
Малюнок: Т.В. Степаненко

КЕРМЕЧНИК ЗЛАКОЛИСТИЙ

Goniolimon graminifolium (Aiton) Boiss.
(*Statice graminifolia* Aiton)

Родина Кермекові — Limoniaceae

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення

Північнопричорноморський ендемічний вид з диз'юнктивним ареалом, який скорочується.

Ареал виду та його поширення в Україні

Причорномор'я (від пониззя Пд. Бугу — до Нижнього Дніпра а також правобережної частини Нижнього Поволжя). В Україні — Злаковий Степ (піщані арени і річкові піски Нижнього Побужжя, Інгулу, Інгульця та Нижнього Придніпров'я). Адм. регіони: Мк, Хс, Зп.

Чисельність та структура популяцій

Популяції диз'юнктивні переважно з дифузною просторовою структурою. Щільність становить 1–5 особин на 1 м². Вікові спектри більшості популяцій повночленні з максимумом на зрілих генеративних особинах. Рівень насінневого відновлення задовільний.

Причини зміни чисельності

Ізольованість місць зростання, стенопотність виду, знищення екопотів внаслідок заліснення піщаних арен та рекреаційних навантажень на екосистеми, збирання рослин на букети.

Умови місцезростання

Прирічкові піски, піщані арени надзаплавних терас, іноді супіщані ґрунти на схилах. Вугрупованнях кл. *Festucetea vaginatae*, *Festuco-Brometea*. Ксерофіт. Псамофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Трав'яна стрижневокоренева рослина 20–40 см заввишки. Квітконосні пагони поодинокі або нечисленні, прямостоячі, внизу тонко борозенчасті, вище розгалужені гранисті з ледве помітними крильцями, голі. Прикореневі листки лінійно-ланцетні до вузьколінійних до 15 см завдовжки, 0,5–5 мм завширшки, із загорнутими всередину краями, голі. Стеблові листки лускоподібні, ланцетні або яйцеподібно-ланцетні, з країв півхвасті. Суцвіття розлоге, колоски одноквіткові, на кінцях гілочок утворюють довгі й рідкі однорядні колосоподібні суцвіття. Трубочка чашечки п'ятилопатева, густоволосиста, віночок світлопурпуровий. Плодики близько 5 мм завдовжки, насінини чорнуваті. Цвіте в червні–липні,

плодоносить у серпні–вересні. Розмножується насінням та поділом кореневища.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Включений до Європейського червоного списку та Червоного списку МСОП. Охороняють на території заповідника «Хортиця», Чорноморського БЗ, РЛП «Кінбурзька коса» та інших заповідних об'єктів. Необхідно розширити мережу заповідних об'єктів, вирощувати в ботанічних садах, здійснювати моніторинг популяцій. Заборонено збирання і заготівлю рослин, порушення умов місцезростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, дубильне, ґрунтозахисне.

Основні джерела інформації.

Європейський червоний список..., 1992; Мосякін, 1999; Определитель высших растений Украины, 1987; Флора Восточной Европы, 1996; Флора УРСР, 1961; Walter, Gillet, 1998.

Автори: Л.І. Крицька, В.В. Новосад, І.І. Мойсієнко, О.І. Литвиненко, О.Ю. Уманець
Фото: І.І. Мойсієнко

